

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

The Canon of Discourses - Subcommentaries (Sutta
Piṭaka - Tīkā)

1. The Collection of the Long Discourses -
Subcommentaries (1. Dīgha Nikāya - Tīkā)
2. Subcommentary on the Great Chapter (2. Mahāvaggaṭīkā)
6. Commentary on the Great Discourse on Govinda
(6. Mahāgovindasuttavaṇṇanā)

PaliVerse

1.The Collection of the Long Discourses - Subcommentaries

2. Subcommentary on the Great Chapter

6. Mahāgovindasuttavaṇṇanā

293. Pañcakuṇḍalikoti vissatṭhapañcaveṇiko. Catumaggaṭṭhānesūti catunnaṃ maggānaṃ vinivijjhivā gataṭṭhānesu. Tattha hi katā sālādayo catūhi disāhi āgatamanussānaṃ upabhogakkhamā honti. “Evarūpānī”ti iminā rukkhamūlasodhanādīni ceva yathāsatti annadānādīni ca puññāni saṅgaṇhāti. “Suvaṇṇakkhandhasadiso attabhāvo iṭṭho kanto manāpo ahoṣī”ti pāṭho. Sakaṭasahassamattanti vāhasahassamattaṃ, vāho pana vīsati khārī, khārī soḷasadoṇamattā, doṇaṃ soḷasa nāḷiyo veditabbā. Kumbhaṃ dasamāṇāni. “Sahassanāḷiyo”ti keci. Rattasuvaṇṇakaṇṇikanti rattasuvaṇṇamayam vaṭṭamsakaṃ.

Yasmā majjhimayāme eva devatā satthāraṃ upasaṅkamituṃ avasaraṃ labhanti, tasmā “ekakoṭṭhāsaṃ atītāyā”ti vuttaṃ. Atikkantavaṇṇoti ativiya kamaṇīyarūpo, kevalakappanti vā manaṃ ūnaṃ avasesaṃ, īsakaṃ asamattanti attho bhagavato hi samīpaṭṭhānaṃ muñcitvā sabbo gijjhakūṭavāhāro tena obhāsito. Tenāha “candimā viyā”tiādi.

Devasabhāvaṇṇanā

294. Ratanamattakaṇṇikarukkhanissandenāti ratanappamāṇarukkhamayakūṭadānapuññanissandena, tassa vā puññassa nissandaphalabhāvena. Nibbattasabhāyanti samuṭṭhitaupaṭṭhānasālāyaṃ. Maṇimayāti padumarāgādimaṇimayā. Āṇiyoti thambhatulāsaṅghāṭakādīsu vāḷarūpādisaṅghāṭanakaṇṇiyo.

Gandhabbarājāti gandhabbakāyikānaṃ devatānaṃ rājā. Ye tāvatimsānaṃ āsannavāsino cātumahārājikā devā, te purato karonto “dvīsu devalokesu devatā purato katvā nisinno”ti vutto. Sesesupi tīsu ṭhānesu eseṇa nayo.

Nāgarājāti nāgānaṃ adhipati, na pana sayam nāgajātiko.

Āsati nisīdati etthāti āsanaṃ, nisajjaṭṭhānanti āha “nisīdituṃ okāso”ti. “Etthā”ti padaṃ nipātamattaṃ, etthāti vā etasmiṃ pāṭhe. Atthuddhāranayena vattabbaṃ pubbe vuttaṃ catubbidhameva. Tāvatimsā, ekacce ca cātumahārājikā yathāladdhāya sampattiya thāvarabhāvāya, āyatiṃ sodhanāya ca pañca sīlāni rakkhanti, te tassa visodhanatthaṃ pavāraṇāsaṅgamaṃ karonti. Tena vuttaṃ “mahāpavāraṇāyā”tiādi.

Vassasahassanti manussagaṇanāya vassasahassaṃ.

Pannapalāsoti patitapatto. Khārakajātoti jātakhuḍḍakamakuḷo. Ye hi nīlapattakā ativiya khuddakā makuḷā, te “khārakā”ti vuccanti. Jālakajātoti tehiyeva khuddakamakuḷehi jātajālako sabbaso jālo viya jāto. Keci pana “jālakajātoti ekajālo viya jāto”ti atthaṃ vadanti. Pārīchattako kira khārakaggahaṇakāle sabbatthakameva pallaviko hoti, te cassa pallavā pabhassarapavāḷavaṇṇasamujjalā honti, tena so

sabbaso samujjalanto tiṭṭhati. Kuṭumalakajātoti sañjātamahāmakuḷo. Korakajātoti sañjātasūcibhedo sampati vikassamānāvatto. Sabbapāliphulloti sabbaso phullitavikasito.

Kantanakavātoti devānaṃ puñṇakammapaccayā pupphānaṃ chindanakavāto. Kantatīti chindati. Sampatichchanakavātoti chinnānaṃ chinnānaṃ pupphānaṃ sampatiggaṇhanakavāto. Naccantoti nānāvidhabhattiṃ sannivesavasena naccanaṃ karonto. Aññataradevatānanti nāmagottavasena appaññātadevatānaṃ.

Reṇuvaṭṭīti reṇusaṅghāto. Kaṇṇikaṃ āhaccāti sudhammāya kūṭaṃ āhantvā.

Aṭṭha divaseti pañcamiyā saddhiṃ pakkhe cattāro divase sandhāya vuttaṃ. Yathāvuttesu aṭṭhasu divasesu dhammassavanaṃ nibaddhaṃ tadā pavattatīti tato aññadā kārītaṃ sandhāyāha “akāladhammassavanaṃ kārīta”nti. Cetiye chattassa heṭṭhā kātabbavedikā chattavedikā. Cetiyaṃ parikkhipitvā padakkhiṇakaraṇaṭṭhānaṃ antokatvā kātabbavedikā puṭavedikā. Cetiyaṃ kucchiṃ parikkhipitvā taṃ sambandhameva katvā kātabbavedikā kucchivedikā. Sīharūpapādakaṃ āsanaṃ sīhāsanaṃ. Ubhosu passesu sīharūpayuttaṃ sopānaṃ sīhasopānaṃ.

Attamanā honti aniyāmanakabhāvato. Tenevāha “mahāpuñṇe purakkhatvā”tiādi. Pavāraṇāsāṅghatthāya sannipatitāti veditabbā “tadahuposathe pannarase pavāraṇāya puṇṇāya puṇṇamāya rattiyā”ti vacanato.

295. Navahi kāraṇehīti “itipi so bhagavā araha”ntiādinā vuttehi arahattādīhi navahi buddhānubhavadīpanehi kāraṇehi. Dhammassa cāti ettha ca-saddo avuttasamuccayatthoti tena sampiṇḍitamattaṃ dassento “ujjuppaṭipannatādibhedam saṅghassa ca suppaṭipatti”nti āha.

Atṭhayathābhuccavaṇṇanā

296. Yathā anantameva ānañcaṃ, bhisakkameva bhesajjaṃ, evaṃ yathābhūtā eva yathābhuccāti pāliyaṃ vuttanti āha “yathābhucceti yathābhūte”ti. Vaṇṇetabbato kittetabbato vaṇṇā, guṇā. Kathaṃ paṭipannoti hetuavatthāyaṃ, phalaavatthāyaṃ, sattānaṃ upakārā vatthāyanti tīsupi avatthāsu lokanāthassa bahujanahitāya paṭipattiyā kathetukamyatāpucchā. Tathā hi naṃ ādito paṭṭhāya yāva pariyosānā saṅkhepeneva dassento “dīpaṅkarapādamūle”tiādimāha. Tattha abhinīharamānoti abhinīhāraṃ karonto. Yaṃ panettha mahābhinihāre, pāramīsu ca vattabbaṃ, taṃ brahmajālaṭīkāyaṃ vuttaṃ evāti tattha vuttanayeneva veditabbaṃ.

“Khantivāditāpasakāle”tiādi hetuavatthāyameva anaññasādhāraṇāya sudukkarāya bahujanahitāya paṭipattiyā vibhāvanaṃ. Yathādhippetaṃ hitasukhaṃ yāya kiriyāya vinā na ijjhati, sāpi tadatthā evāti dassetuṃ “tusitapure yāvatāyukaṃ tiṭṭhantopī”tiādi vuttaṃ.

Dhammacakkappavattanādi pana nibbattitā bahujanahitāya paṭipatti. Āyusaṅkhārossajjanampi “ettakaṃ kālaṃ tiṭṭhāmī”ti pavattiyā bahujanahitāya paṭipatti. Anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbānavasena bahujanahitāya paṭipatti. Tenāha “yāvassā”tiādi. Sesapadānīti “bahujanasukhāyā”tiādīni padāni. Pacchimanti “atthāya hitāya sukhāyā”ti padattayaṃ. Purimassāti tato purimassa padattayassa. Atthoti atthaniddeso.

Yadipi atītenaṅgena samannāgatā satthāro ahesuṃ, tepi pana buddhā evāti atthato amhākaṃ satthā anaññoti āha “atītepi buddhato aññaṃ na samanupassāmā”ti.

Yathā ca atīte, evaṃ anāgate cāti ayamatto nayato labbhatīti katvā vuttaṃ “anāgatepi na samanupassāmā”ti. Sakko pana devarājā tamattoṃ atthāpannameva katvā “na panetarahi” iccevāha. Kiṃ sakko kathetīti vicāretvāti “neva atītaṃse samanupassāmā”ti vadanto sakko kiṃ kathetī”ti vicāraṇaṃ samuṭṭhapetvā. Yasmā atīte buddhā ahesuṃ, anāgate bhavissantīti nāyamatto sakkena devarājena pariññāto, te pana buddhasāmaññaena amhākaṃ bhagavatā saddhiṃ gahetvā etarahi aññassa sabbena sabbaṃ abhāvato tathā vuttanti dassetuṃ “etarahī”tiādi vuttaṃ. Svākkhātādīnīti svākkhātapadādīni. Kusalādīnīti “idaṃ kusala”ntiādīni padāni.

Gaṅgāyamunānaṃ asaṃāgamaṭṭhāne udakaṃ bhinnavaṇṇaṃ hontampi saṃāgamaṭṭhāne abhinnavaṇṇaṃ evāti āha “vaṇṇenapi saṃsandati sametī”ti. Tattha kira gaṇḍodakasadisameva yamunodakaṃ. Yathā nibbānaṃ kenaci kilesena anupakkiliṭṭhatāya parisuddhaṃ, evaṃ nibbānagāminipaṭipadāpi kenaci kilesena anupakkiliṭṭhatāya parisuddhā icchitabbā. Tenāha “na hī”tiādi. Yena parisuddhatthena nibbānassa, nibbānagāminiyā paṭipadāya ca ākāśupamatā, so kenaci anupalepo, anupakkilesa cāti āha “ākāśampi alaggaṃ parisuddha”nti. Idāni tamattoṃ nidassanena vibhūtaṃ katvā dassetuṃ “candimasūriyāna”ntiādi vuttaṃ. Saṃsandati yujjati paṭipajjitabbatāpaṭipajjanehi aññamaññānucchavikatāya.

Paṭipadāya tṭhitananti paṭipadaṃ maggapaṭipattiṃ paṭipajjamānānaṃ. Vusitavatanti brahmacariyavāsaṃ vusitavantānaṃ etesaṃ. Laddhasahāyoti etesaṃ paṭipadānaṃ vasena laddhasahāyo. Tattha tattha sāvakehi satthu kātabbakicce. Idaṃ pana “adutiyo”tiādi suttantare āgatavacanaṃ aññehi asadisatṭhena vuttaṃ, na yathāvuttasahāyābhāvato. Apanujjāti apanīya vivajjetvā. “Apanujjā”ti ca antogadhāvadhāraṇaṃ idaṃ vacanaṃ ekantikattā tassa apanodassāti vuttaṃ “apanujjevā”ti.

Labbhatīti lābho, so pana ukkaṃsagativijānanena sātisayo, vipulo eva ca idhāhippetoti āha “mahālābho uppanno”ti. Ussannapuññaṇissandasamuppannoti yathāvuttakālaṃ sambhataṃvipulauḷāratarapuññaḃhisandato nibbatto. “Ime nibbattā, ito paraṃ mayhaṃ okāso natthī”ti ussāhajāto viya uparūpari vaḍḍhamāno udapādi. Sabbadisāsu hi yamakamahāmegho utṭhahitvā mahāmeghaṃ viya sabbapāramiyo “ekasmiṃ attabhāve vipākaṃ dassāmā”ti sampiṇḍitā viya bhagavato idaṃ lābhasakkārasilokaṃ nibbattayimāsu, tato annapānavatthayānamālāgandhavilepanādihatthā khattiyabrāhmaṇādayo upagantvā “kaḥaṃ buddho, kaḥaṃ bhagavā, kaḥaṃ devadevo, kaḥaṃ narāsabho, kaḥaṃ purisasīho”ti bhagavantaṃ pariyesanti, sakaṭasatehipi paccaye āharitvā okāsaṃ alabhamānā samantā gāvutappamāṇampi sakaṭadhurena sakaṭadhuraṃ āhacca tiṭṭhanti ceva anubandhanti ca andhakavindabrāhmaṇādayo viya. Sabbaṃ khandhake, tesu tesu ca suttesu āgatanayena veditabbaṃ. Tenāha “lābhasakkāro mahogho viyā”tiādi.

Paṭipāṭibhattanti bahūsu “dānaṃ dassāmā”ti āhaṭapaṭipāṭikāya utṭhitesu anupaṭipāṭiyā dātabba bhattaṃ.

Matthakaṃ patto anaññasādhāraṇattā tassa dānassa. Upāyaṃ ācikkhi nāgarānaṃ asakkuṇeyyarūpena dānaṃ dāpetuṃ. Sālakalyāṇirukkhā rājapariggahā aññehi asādhāraṇā, tasmā tesu padarehi maṇḍapo kārito, hatthino ca rājabhaṇḍabhūtā nāgarehi na sakkā laddhanti tehi chattaṃ dhārāpitaṃ, tathā khattiyadhītāhi veyyāvaccamaṃ kāritaṃ. “Pañca āsanāsātānī”ti idaṃ sālakalyāṇimaṇḍape paññatte

sandhāya vuttaṃ, tato bahi pana bahūni paññattāni ahesuṃ. Catujjātiyagandhaṃ pisati buddhappamukhassa saṅghassa pūjanatthañceva pattassa ubbaṭanattahañca. Udakanti pattadhovanaudakaṃ. Anagghāni ahesuṃ anaggharatanābhisaṅkhatattā.

Sattadhā muddhā phalissati anādarakāraṇādinā. Kālaṃ olokessāmīti kālaṃ evaṃ anupekkhissāmi, tassa uppajjanakaṃ anattaṃ pariharissāmīti attho.

Kadariyāti thaddhammaccharino puññakammavimukhā. Devalokaṃ na vajanti puññassa akatattā, maccharibhāvena ca pāpassa pasutattā. Bālāti ducintitacintanādinā bālakkhaṇayuttā. Nappasaṃsanti dānaṃ pasaṃsitumpi na visahanti. Dhīroti dhītisampanno uḷārapañño parehi kataṃ dānaṃ anumodamānopi, teneva dānānumodaneneva. Sukhī paratthāti paraloke kāyikacetāsikasukhasamaṅgī hoti.

Vararojo nāma tasmiṃ kāle eko khattiyo, tassa vararojassa. Anavajja...pe... phaleyya abhūtavādibhāvatoti adhippāyo. Atirekapadasahassena tiṃsādhikena aḍḍhateyyagāthāsatenā vaṇṇameva kathesi rūpappasannatāya ca.

Yāva maññe khattiyāti ettha yāvāti avadhiparicchedavacanaṃ, aññeti nipātamattaṃ, yāva khattiyā khattiye avadhiṃ katvā sabbe devamanussāti adhippāyo. Tenāha “khattiyā brāhmaṇā”tiādi. Madapamattoti lābhasakkārasilokamadena pamatto ceva tadanvayena pamādena pamatto ca hutvā.

Tadanvayamevāti tadanugatameva. Vācā...pe... sametīti vacīkammakāyakammāni aññamaññaṃ aviruddhāni, aññadatthu saṃsandanti. Ajā eva migāti ajāmigā, te ajāmige.

Tiṇṇavicikiccho sabbaso atikkantavicikicchākantāro. Nanu ca sabbepi sotāpannā tiṇṇavicikicchā, vigatakathaṃkathā ca? Saccametaṃ, idaṃ pana na tādisaṃ tiṇṇavicikicchataṃ sandhāya vuttaṃ, atha kho sabbasmiṃ ñeyyadhamme sabbākārāvabodhasaṅkhātasanniṭṭhānavasena sabbaso nirākataṃ sandhāyāti dassento “yathā hī”ti ādimāha. Ussannussannattāti paroparabhāvato, ayañca attho bhagavato anekadhātunādhātuññābālenapi ijjhati. Sabbattha vigatakathaṃkatho sabbadassāvibhāvato. Sabbesaṃ paramatthadhammānaṃ saccābhisamayavasena paṭividdhattā vuttaṃ “vohārasenā”ti vā nāmagottādivasenāti attho.

Pariyositasāṅkappoti sabbaso niṭṭhitamanoratho. Nanu ca ariyamaggena pariyositasāṅkappatā nāma soḷasakiccasiddhiyā katakaraṇīyabhāvena, na sabbañeyyadhammāvabodhenāti codanaṃ sandhāyāha “pubbe ananussutesū”tiādi. Sāvakānaṃ sāvakapāramiññaṃ viya, hi paccekabuddhānaṃ paccekabodhiññaṃ viya ca sammāsambuddhānaṃ sabbaññūtaññānaṃ catusaccābhisambodhapubbakamevāti. Ananussutesūti na anussutesu. Sāmanti sayameva. Padadvayenāpi parato ghosena vināti dasseti. Tatthāti nimittatthe bhummaṃ, saccābhisambodhanimittanti attho. Saccābhisambodho ca aggamaggavasenāti daṭṭhabbaṃ. Balesu ca vasībhāvanti dasannaṃ balaññānaṃ yathāruci pavatti. Jātattā jātāti sammāsambuddhe vadati.

297. Tattha tattha rājadhāniādi ke nibaddhavāsaṃ vasanto. Tīsu maṇḍalesu yathākālaṃ cārikaṃ caranto.

298. Assāti phalassa. Tanti kāraṇaṃ. Dvinnampi ekato uppattiyā kāraṇaṃ natthi, pageva tiṇṇaṃ, catunnaṃ vāti. “Ettha cā”tiādi “ekissā lokadhātuyā”ti vuttalokadhātuyā pamāṇaparicchedadassanattaṃ āradhamaṃ.

Yāvatāti yattakena ṭhānena. Pariharantīti sineruṃ parikkhipantā parivattanti. Disāti disāsu, bhummatthe etaṃ paccattavacanaṃ. Bhanti dibbanti. Virocanaṃti obhāsantā, virocanaṃ vā sobhamānā candimasūriyā bhanti, tato eva disā ca bhanti. Tāva saḥassadhāti tattako saḥassaloko.

Ettakanti imaṃ cakkavāḷaṃ majjhe katvā imināva saddhiṃ cakkavāḷaṃ dasasahassaṃ. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ mahāpadānavaṇṇanāyaṃ vuttameva. Na paññāyatīti tīsu piṭakesu anāgatattā.

Sanaṅkumārakathāvaṇṇanā

300. Vaṇṇenāti rūpasampattiyā. Suviññeyyattā taṃ anāmasitvā yasasaddasseva atthamāha. Alaṅkāraparivārenāti alaṅkārena ca parivārena ca. Puññasiriyāti puññiddhiyā.

301. Sampasādaneti sampasādanane. Saṃpubbo khā-saddo jānanattho “saṅkhāyetaṃ paṭisevatī”tiādīsu viyāti āha “jānitvā modāmā”ti.

Govindabrāhmaṇavatthuvaṇṇanā

304. Yāva dīgharattanti yāva parimāṇato, aparimitakālaparidīpanametanti āha “ettakanti...pe... aticiraratta”nti. Mahāpaññaṃ so bhagavāti tena brahmunā anumati-pucchāvasena devānaṃ vuttanti dassento “mahāpaññaṃ so bhagavā. Noti kathaṃ tumhe maññathā”ti āha. Sayamevetamaṃ pañhaṃ byākātukāmo “bhūtapubbaṃ bho”ti ādiṃ āhāti sambandho. Evaṃ pana byākarontena atthato ayampi attho vutto nāma hotīti dassento “anacchariyameta”nti ādimāha. Tiṇṇaṃ mārānanti kilesābhisaṅkhāradevaputtamārānaṃ. “Anacchariyameta”nti vuttamevatthaṃ nigamanavasena “kimettha acchariya”nti punapi vuttaṃ.

Raṇṇo diṭṭhadhammikasamparāyikaatthānaṃ puro dhānato pure pure saṃvidhānato purohitoti āha “sabbakiccāni anusāsanapurohito”ti. Govindiyābhisekenāti govindassa ṭhāne ṭhapanābhisekena. Taṃ kira tassa brāhmaṇassa kulaparamparāgataṃ ṭhānantaraṃ. Jotitattāti āvudhānaṃ jotitattā. Pālanasamatthatāyāti raṇṇo, aparimitassa ca sattakāyassa anattatho paripālanasamatthatāya.

Sammā vossajjitvāti suṭṭhu tassevāgāravabhāvena vissajjitvā niyyātetvā. Taṃ tamatthaṃ kiccaṃ passatīti atthadaso.

305. Bhavanaṃ vaḍḍhanaṃ bhavo, bhavati etenāti vā bhavo, vaḍḍhikāraṇaṃ sandhivasena ma-kārāgamo, o-kārassa ca a-kārādesaṃ katvā “bhavamattū”ti vuttaṃ. Bhavantaṃ jotipālanti pana sāmīatthe upayogavacananti āha “bho”ti. Mā paccabyāhāsīti mā paṭikkhipīti attho. So pana paṭikkhepo paṭivacanaṃ hotīti āha “mā paṭibyaḥāsī”ti. Abhisambhosīti kammantānaṃ saṃvidhāne samattho hotīti āha “saṃvidahitvā”ti. Bhavābhavaṃ, paññaṃ vindi paṭilabhīti govindo, mahanto govindo mahāgovindo. “Go”ti hi paññāyetaṃ adhivacanaṃ gacchati atthe bujhatīti.

Rajjasamvibhajanavaṇṇanā

306. Ekapitikā vemātukā kaniṭṭhabhātaro. Ayaṃ abhisittoti ayaṃ reṇu rājakumāro pitu accayena rajje abhisitto. Rājakārakāti rājaputtaṃ rajje patiṭṭhāpetāro.

307. Madentīti madanīyāti kattusāadhanataṃ dassento “madakarā”ti āha. Madakaraṇaṃ pana pamādassa visesakāraṇanti vuttaṃ “pamādakarā”ti.

308. Reṇussa rajjasamīpe dasagāvutamattavittatāni hutvā aparabhāge tiyojanasataṃ vittatattā sabbāni cha rajjāni sakaṭamukhāni paṭṭhapesi. Vitānasadisamaṃ caturassabhāvato.

310. Sahāti gāthāya padaparipūraṇatthaṃ vuttaṃ. Tassa atthaṃ dassento “teneva sahā”ti āha. Sahāti vā avinābhāvatthe nipāto, so saha āsuma satta bhāradhāti yojetabbo, tena te desantare vasantā vicittena sahabhāvino avinābhāvinoti dīpeti. Rajjabhāraṃ dhārenti attani āropenti vahantīti bhāradhā.

Paṭhamabhāṇavāraṇṇanā niṭṭhitā.

Kittisaddaabbhuggamanavaṇṇanā

311. Anupurohite ṭhapesīti anupurohite katvā ṭhapesi, anupurohite vā ṭhāne ṭhapesi. Tisavanaṃ karonte sandhāya “divasassa tikkhattu”nti vuttaṃ. Dvīsu sandhīsu savanaṃ karonte sandhāya “sāyaṃ, pāto vā”ti vuttaṃ. Tato paṭṭhāyāti vatacariyaṃ matthakaṃ pāpetvā nhātakālato pabhuti.

312. Abhiuggacchīti utṭhahi udapādi. Acintetvāti “kathaṃ kho ahaṃ brahmunā saddhiṃ manteyya”nti acintetvā evaṃ cittampi anuppādetvā. Tena samāgamanasseva abhāvato amantetvā. Taṃ disvāti taṃ karuṇābrahmavihārabhāvanaṃ brahmadassanūpāyaṃ disvā ñāṇacakkhunā.

313. Evanti evaṃ rañño ārocetvā paṭisallānaṃ upagate. Sabbatthāti sabbesu channaṃ khattiyānaṃ, sattannaṃ brāhmaṇamahāsālānaṃ, sattannaṃ nāṭakasatānaṃ, cattārīsāya ca bhariyānaṃ āpucchānavāresu.

316. Sādisiyoti jātiyā sādisiyoti āha “samavaṇṇā samajātikā”ti.

317. Santhāgāranti jhānamanasikārena bahi visaṭṭavittakkavūpasamanena cittassa santhambhanaṃ agāraṃ, jhānasālanti attho. Gahitāvāti bhāvanānuyogena mahāsattena attano cittasantāne uppādanavasena gahitā eva. Natthi jhāneneva vikkhambhitattā. Visesato hissa karuṇāya bhāvitattā anabhirati ukkaṇṭhanā natthi, mettāya bhāvitattā bhayaparitassanā natthi. Ukkaṇṭhanāti pana brahmadassane ussukkaṃ, paritassanāti tadabhipatthanāti āha “brahmuno panā”tiādi.

Brahmunāsākacchāvaṇṇanā

318. Cittutrāsoti cittassa utrāsanamattaṃ. Kathanti sattanikāyanivāsaṭṭhānanāmagottādīnaṃ vasena kena pakārena. Tenāha “ki”ntiādi.

Soti ye te panakanasanantabandhasatanasanaṅkumārakālanāmakā loka pākaṭā paññātā brahmāno, tesu sanaṅkumāro nāmāhanti dasseti.

Agghanti garuṭṭhāniyānaṃ dātabbaṃāhāraṃ. Madhusākanti madhurāhāraṃ, yaṃ kiñci atithino dātabbaṃ āhāraṃ upacāravasena evaṃ vadati. Tenāha “madhusākaṃ panā”tiādi. Pucchāmāti nimantanavasena pucchāma.

319. Mahāsatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā ṭhitopi tesu “brahmasahabyatāya

maggo’’ti anibbematikatāya ‘‘kaṅkhī’’ti avoca. Keci pana ‘‘tapokammena parikkhīṇasaṛīratāya, brahmasamāgamena bhayādisamuppattiyā ca paṭiladdhamattehi brahmavihārehi pariḥīno ahosi, tasmā avikkhambhitavicikicchātāya ‘kaṅkhī’’ti avocā’’ti vadanti. Parassa vediyā veditā paravediyā, te pana tassa pākaṭā vibhūtāti āha ‘‘parassa pākaṭesu paravediyesū’’ti. Tattha kāraṇamāha ‘‘parena sayam abhisāṅkhatattā’’ti. Mamāti kammaṃ mamaṃkāro, mamattanti āha ‘‘idaṃ mama...pe... taṇha’’nti. ‘‘Mama’’nti karoti etenāti hi mamaṃkāro, tathāpavattā taṇhā. Manujesūti niddhāraṇe bhummaṃ, na visayeti āha ‘‘manujesu yo kocī’’ti. ‘‘Ekodibhūto’’ti padassa bhāvatthaṃ tāva dassento ‘‘ekībhūto’’ti vatvā puna taṃ vivaranto ‘‘eko tiṭṭhanto eko nisīdanto’’ti āha. Tādisoti eko hutvā pavattanako. Bhūtoti jāto. Jhāne adhimutti nāma tasmīṃ nibbattite, anibbattite kuto adhimuttīti āha ‘‘jhānaṃ nibbattetvāti attho’’ti. Vissagandho nāma kodhādikilesaparibhāvanāti tesam vikkhambhanena vissagandhavirahito. Etesu dhammesūti pabbajjānaṃ vivekavāsakarūṇābrahmavihārādiddhammesu.

320. Avidvāti na veditavā. Āvaritāti kusalānaṃ uttarimanussadhammānaṃ uppattinivāraṇena āvaritā. Pūtikāti byāpannacittatādinā pūtibhūtā. Kilesavasena duggandhaṃ vissagandhaṃ vāyati. Nirayādiapāyesu nibbattanasīlatāya āpāyikāti āha ‘‘apāyūpagā’’ti. Corādīhi upaddutassa pavisitukāmassa pākārakavāṭaparikhādīhi viya nagaraṃ kodhādīhi nivuto pihito brahmaloko assāti nivutabrahmaloko. Pucchati ‘‘kenāvaṭā’’ti vadanto.

Musāvādova mosavajjaṃ yathā bhisakkameva bhesajjaṃ. Kujjhaṃ dussanaṃ. Diṭṭhādīsu adiṭṭhādivāditāvasena paresaṃ visaṃvādanaṃ paravisaṃvādanaṃ. Sadisaṃ patirūpaṃ dassetvā palobhanaṃ sadisaṃ dassetvā vaṇcanaṃ. Mittānaṃ vihiṃsanaṃ mettibhedo mittadubbhanaṃ. Daḷhamaccharitā thaddhamacchariyaṃ. Attani vijjānaṃ niḥīnataṃ, sadisataṃ vā atikkamitvā maññaṃ. Paresaṃ sampattiyā asahanaṃ khīyanaṃ. Attasampattiyā nigūhanavasena, parehi sādharmaṇabhāvāsahanavasena ca vividhā icchā ruci etassāti vivicchā. Kadariyatāya mudukaṃ macchariyaṃ. Yattha katthacīti sakasantake, parasantake, hīnātike cāti yattha katthaci ārammaṇe. Lubbhanaṃ ārammaṇassa gahaṇaṃ abhigijjhaṃ. Majjanaṃ seyyādivasena madanaṃ sampaggaho. Muyhanaṃ ārammaṇassa anavabodho. Etesūti etesu yathāvuttesu kodhādīsu sattasantānassa kilissanato vibādhanato, upatāpanato ca kilesasaññitesu pāpadhammesu. Yuttā payuttā sampayuttā avirahitā.

Ettha cāyaṃ brahmā mahāsattena āmagandhe supuṭṭho attano yathāupaṭṭhite pāpadhamme cuddasahi padehi vibhajitvā kathesi, te pana tādisaṃ pavattivisesaṃ upādāya vuttāpi keci puna vuttā, āmagandhasutte pana vuttāpi keci idha sabbaso na vuttā, evaṃ santepi lakkhaṇahāranayena, tadekaṭṭhatāya vā tesam pettha saṅgaho daṭṭhabbo. Tenāha ‘‘idaṃ pana sutta’’ntiādi. Tattha āmagandhasuttena dīpetvāti idha sarūpato avutte āmagandhepi vutthehi ekalakkhaṇatādinā āmagandhasuttena pakāsetvā kathetabbaṃ tattha nesaṃ sarūpato kathitattā. Āmagandhasuttampi iminā dīpetabbaṃ idha vuttānampi kesañci āmagandhānaṃ tattha avuttabhāvato. Yasmā āmagandhasutte vuttāpi āmagandhā atthato idha saṅgahaṃ samosaraṇaṃ gacchanti, tasmā idha vutte pariharaṇavasena dassentena yasmā cettha keci abhidhammanayena akilesasabhāvāpi sattasantānassa vibādhanatṭhena ‘‘kilesā’’ti vattabbaṃ arahanti, tasmā ‘‘cuddasasu kilesesū’’ti vuttaṃ.

Nimmādaṃ milāpanaṃ khepananti āha “nimmādetabbā pahātabbā”ti. Buddhatantīti buddhabhāvīnaṃ pavenī, buddhabhāvinopi “buddhā”ti vuccanti yathā “agamā rājagahaṃ buddho”ti. Mahāpurisassa daḥhikammaṃ katvāti mahāpurisassa “pabbajissāma”nti pavattacittuppadassa daḥhikammaṃ katvā.

Reṇurājaāmantanāvaṇṇanā

321. Mama manaṃ haritvāti mama cittaṃ apanetvā tassa vasena avattitvā.

Ekībhāvaṃ upagantvā vutthassāti kāyavivekaparibrūhanena ekībhāvaṃ upagantvā tapokammavasena vutthassa. Kusapattehi paritthato barihisehi vediyā samantato santharito. Akācoti vaṇo vaṇasadisakhaṇḍiccavirahito. Tenāha “akakkaso”ti.

Chakhattiyaāmantanāvaṇṇanā

322. Sikkheyyāmāti sikkhāpeyyāma, sikkhāpanaṇcetta atthibhāvāpādananti āha “upalāpeyyāmā”ti.

323. Yassa vīriyārambhassa, khantibalassa ca abhāvena pabbajitānaṃ samaṇadhammo paripuṇṇo, parisuddho ca na hoti, tesu vīriyārambhakhanthibalesu te te niyojetuṃ “ārambhavho”tiādi vuttaṃ.

Karuṇājhānamaggoti karuṇājhānasāṅkhāto maggo. Ujumaggoti brahmalokagamane ujubhūto maggo. Anuttaroti seṭṭho brahmavihārasabhāvato. Tenāha “uttamamaggo nāmā”ti. Sabbhi rakkhito sādhuhi yathā parihāni na hoti, evaṃ paṭipakkhadūrīkaraṇena rakkhito gopito. “Saddhammo sabbhi vakkhito”ti keci paṭhanti, tesam saparahitasāadhanena sādhuhi buddhādīhi kathito paveditoti attho.

Taṅkhaṇaviddhaṃsanadhammanti yasmiṃ khaṇe virodhidhammasamāyogo, tasmīmyeva khaṇe vinassanasabhāvaṃ, yo vā so gamanassādānaṃ devaputtānaṃ heṭṭhupariyena paṭimukhaṃ dhāvantaṇaṃ sirasi, pāde ca baddhakhuradhārāsamāgamanatopi sīghataratāya atīttaro pavattikkhaṇo, teneva vinassanasabhāvaṃ. Tassa jīvitassa. Gatinti niṭṭhaṃ. Mantāyanti manteyyanti vuttaṃ hotīti āha “mantetabba”nti. Karaṇatthe vā bhumanti “mantāya”nti idaṃ bhummaṃ karaṇatthe daṭṭhabbaṃ yathā “ñātāya”nti. Sabbapalibodheti sabbepi kusalakiriyāya vibandhe uparodhe.

Brāhmaṇamahāsālādīnaṃ āmantanāvaṇṇanā

324. Appesakkhāti appānubhāvāti āha “pabbajitakālato paṭṭhāyā”tiādi.

Cakkavatti rājā viya sambhāvito.

Mahāgovindapabbajjāvaṇṇanā

328. Samāpattīnaṃ ājānanaṃ nāma attapaccakkhatā, sacchikiriyāti āha “na sakkhiṃsu nibbattetu”nti.

329. Imināti “sarāmaha”nti iminā padena. “Sarāmaha”nti hi vadantena bhagavato mahābrahmunā kathitaṃ “tatheva ta”nti bhagavatā paṭiññātameva jātanti. Na vaṭṭe nibbindanatthāya catusaccakammaṭṭhānakathāya abhāvato. Asati pana vaṭṭe nibbidāya virāgānaṃ asambhavo evāti āha “na virāgāyā”tiādi. Ekantameva vaṭṭe nibbindanatthāya anekākāravokāravatṭe ādīnavavibhāvanato.

“Nibbidāyā”ti iminā padena vipassanā vuttā. Esa nayo sesesupi. Vavatthānakathāti vipassanāmagganibbānānaṃ taṃtaṃpadehi vavatthapetvā kathā. Ayamettha nippariyāyakathāti āha “pariyāyena panā”tiādi.

330. Paripūretunti bhāvanāpāripūrivāsena paripuṇṇe kātuma, nibbattetunti attho. Brahmācariyaciṇṇakulaputtānanti ciṇṇamaggabrahmācariyānaṃ kulaputtānanti ukkaṭṭhaniddesena arahattanikūṭena desanaṃ niṭṭhapesi.

Abhinandanaṃ nāma sampaṭicchanā “abhinandanti āgata”ntiādīsu viya, tañcettha atthato cittassa attamanatāti āha “cittena sampaṭicchanto abhinanditvā”ti. “Sādhū”ti vācāya sampahaṃsanā anumodanāti āha “vācāya sampahaṃsamāno anumoditvā”ti.

Mahāgovindasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. The Canon of Discourses - Subcommentaries. 1. The Collection of the Long Discourses - Subcommentaries. 2. Subcommentary on the Great Chapter. 6. Commentary on the Great Discourse on Govinda Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org